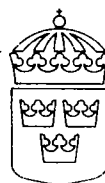

Utrikesutskottets betänkande

1988/89:UU5

Krigsmaterielexport

1988/89
UU5

Skrivelsen

Regeringen har med skrivelse 1987/88:177 lämnat riksdagen en redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten under år 1987. I skrivelsen redovisas inledningsvis vilka regler som gäller för tillverkning och export av krigsmateriel och vilken roll krigsmaterielinspektören (KMI) har.

Export av krigsmateriel aktualiserar ständigt problem av principiell karaktär, och tillståndsprövningen innebär ofta en synnerligen grannliga uppgift, heter det bl.a. i skrivelsen. Det är inte möjligt att utforma riktlinjer för tillståndsprövningen så att alla svårigheter i tillämpningen kan undanröjas. Det är därför naturligt att prövningen av de enskilda tillståndsärendena tillmätts särskild betydelse. Enligt 10 kap. 6 § regeringsformen (RF) skall regeringen i utrikesärenden av större vikt överlägga med utrikesnämnden före avgörandet, om så kan ske. Vissa utförelseärenden rörande krigsmateriel är av den arten att överläggning med nämnden skall äga rum. Riksdagen beslutade år 1984 vidare att en rådgivande nämnd i krigsmaterielexportfrågor skulle inrättas (UU 1984/85:5, rskr. 61).

Nämnden, som består av sex ledamöter tillsatta på parlamentarisk grund, inledde sin verksamhet i februari 1985. Den höll år 1986 nio och år 1987 tio sammanträden. Nämnden har till uppgift att lämna råd i enskilda krigsmaterielexportfrågor. Nämnden sammanträder på kallelse av krigsmaterielinspektören som också leder sammanträdena. Det ankommer på inspektören att redovisa samrådet för det föredragande statsrådet.

Nämndens tillkomst har inneburit att det antal ärenden som görs till föremål för samråd har ökat väsentligt. Nämnden har självfallet inte ersatt utrikesnämnden i sådana ärenden som regeringen enligt regeringsformen har att överlägga med utrikesnämnden om. Genom de relativt täta, regelbundna sammanträdena får den rådgivande nämndens ledamöter en fortlöpande insyn i regeringens handläggning av frågor som rör krigsmaterielexport.

I en bilaga till skrivelsen lämnas statistik för krigsmaterielexporten under år 1987. Därav framgår bl.a. att den svenska exporten av krigsmateriel under år 1987 uppgick till 4 426,6 milj.kr. mot 3 242,9 milj.kr. under år 1986. Detta innebär en ökning med 31,5% i fasta priser (basår= 1968). Krigsmaterielexportens andel av den totala varuexporten utgjorde 1,57% mot 1,22% för år 1986. Genomsnittssiffran för den senaste tioårsperioden är 1,13%.

Vad gäller krigsmaterielexportens geografiska spridning konstateras att Sverige under lång tid sålt krigsmateriel till ett fyrtiotal länder. År 1987 har

leveranser skett till 40 stater. Till fem av dessa har dock uteslutande jakt- och sportskyttevapen och/eller ammunition exporterats. Uppdelat på regioner dominerar Väst Europa med normalt cirka hälften av leveransvärdet. År 1987 sjönk denna andel något. Norden svarade under 1987 för 22,5% av den samlade krigsmaterielexporten. Under året steg Asiens andel från 31 till 38%, främst beroende på leveranser av artilleriutrustning till Indien. Nordamerikas andel steg från 4 till 14 %.

När det gäller krigsmaterielexportens värdemässiga fördelning på olika huvudområden är vapen och ammunition den helt dominerande kategorin. Denna kategori omfattar ett brett register av den vapen- och ammunitions-tillverkning som förekommer i Sverige. Även flygmateriel samt "övrig materiel", vilken innefattar bl.a. elektronisk apparatur, är betydelsefulla exportvaror på den västeuropeiska marknaden.

Motionen

1988/89:U1 av Per Gahrton m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att ökad restriktivitet vid tillståndsgivningen för krigsmaterielexport omgående bör tillämpas,

2. att riksdagen hos regeringen begär att utredningen om krigsmaterielexporten ges tilläggsdirektiv att presentera en plan för avveckling av svensk krigsmaterielexport på fem år, med början 1989,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att samtliga riksdagspartier bör vara representerade i utredningen om krigsmaterielexporten,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att fredsrorelsen bör vara företräd i den rådgivande nämnden för krigsmaterielfrågor, i första hand direkt genom att företrädare för fredsrorelsen utses, i andra hand genom att också partier med negativ syn på vapenexport ges representation i nämnden.

I motionstexten framläggs bl.a. statistik som visar på en betydande ökning av den svenska krigsmaterielexporten under åren 1986 och 1987 samt under första halvåret 1988. Motionärerna anser att denna statistik inte tyder på någon restriktivitet i beviljandet av utförseltillstånd. Sveriges fredsrykte har allvarligt skadats av vapenexporten, heter det i motionen, i vilken också föreslås att miljöpartiet och vänsterpartiet kommunisterna, som numera har plats i försvarsutskottet, också borde vara representerade i den rådgivande nämnden för krigsmaterielexport. I den nyss tillsatta utredningen om krigsmaterielexporten bör i första hand fredsrorelsen och i andra hand partier med negativ syn på vapenexport vara representerade.

Utskottet

Utskottet har tagit del av regeringens skrivelse och den utförselstatistik som bifogats skrivelsen.

Av statistiken framgår att värdet av krigsmaterielexporten i fasta priser mer än fördubblats sedan år 1983. Dennas andel av totalexporten har under den senaste tioårsperioden varierat mellan ca 0,8 och 1,6%. Fördelningen av

krigsmaterielexporten mellan länder har varit relativt stabil under tioårsperioden; omkring hälften har gått till Västeuropa, en tredjedel till Asien och återstoden till Nordamerika, Latinamerika och Afrika. Ett fåtal länder tar ensamma emot över 80% av det som exporteras (Indien, Norge, USA, Österrike, Finland, Pakistan, Danmark, Canada och Västtyskland). Under 1987 var Indien det i särklass dominerande mottagarlandet; landet stod ensamt för nästan hela den ökning av exportvärdet som skedde mellan åren 1986 och 1987 och tog sistnämnda år emot 40% av vår krigsmaterielexport.

Uppgifterna i motion U1 måste ses mot denna bakgrund. Utan den stora exportorden till Indien hade krigsmaterielexportens andel av totalexporten under år 1987 varit ungefär den genomsnittliga för den gångna tioårsperioden, dvs omkring en procent.

Utskottet föreslår att riksdagen lägger regeringens skrivelse till handlingarna utan erinran.

Utskottet vill med anledning av yrkande 1 i motionen anföra följande. De svenska reglerna för krigsmaterielexport tar framför allt sikte på situationen i köparländerna och är restriktiva när fråga uppkommer om nya köparländer. Som framgår av regeringens skrivelse har det under tioårsperioden inte skett någon ökning av antalet mottagarländer; de var 38 år 1978, ökade till något över 40 under början av 1980-talet och var 35 under år 1987. Den volymmässiga ökning som ägt rum hänför sig till ett mycket begränsat antal länder, bland dem Indien. När ett land bedömts vara helt godtagbart som mottagarland kräver gällande regler i sig inte någon restriktivitet. Det rör sig således inte om någon allmän och okontrollerad utvidgning av svensk krigsmaterielexport.

I sitt betänkande UU 1987/88:30 med anledning av regeringens proposition 1987/88:154 om ny lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel framhöll utskottet bl a följande: "I väntan på att resultatet av utredningen föreligger bör gällande riktlinjer och de principer som anges i propositionen tillämpas restriktivt och i enlighet med vad utskottet här anför."

Den sittande utredningen om krigsmaterielexporten (Dir. 1988:41) har bl. a. till uppgift att bedöma möjligheterna att ytterligare begränsa, eller helt avbryta, den svenska krigsmaterielexporten. I uppdraget ingår också att ge underlag för en bedömning av om riktlinjerna för svensk krigsmaterielexport bör förändras.

Den fråga som behandlas i yrkande 1 i motionen är sålunda föremål för utredning. Utskottet anser därför inte att det nu bör föreslå något uttalande i frågan och avstyrker yrkande 1 i motion U1.

I yrkande 2 i motionen föreslås att utredningen skall få i uppgift att presentera en plan för avvecklingen av svensk krigsmaterielexport med början nästa år.

Utredningen skall vara förutsättningslös. Om utredningen skulle komma fram till att det är möjligt att ytterligare begränsa den svenska krigsmaterielexporten blir det regeringens sak att ta ställning till frågan om fortsatta åtgärder. Yrkande 2 i motionen avstyrks därför.

Krigsmaterielutredningen är tillsatt av regeringen, och den skall avge sitt betänkande till regeringen. Utskottet anser inte att det är riksdagen som skall avgöra vilken sammansättning utredningen skall ha. Yrkande 3 avslås därför.

Vad beträffar sammansättningen av den rådgivande nämnden, som berörs i yrkande 4, vill utskottet erinra att denna nämnd tillkommit för att regeringen skulle ha tillgång till ett forum för löpande samråd i krigsmaterielärenden utöver behandlingen i utrikesnämnden av vissa ärenden av större betydelse. Samma partier är därför företrädade i de båda organen. Folkkrörelser av olika slag är inte företrädade i nämnden. Utskottet anser denna ordning naturlig och avstyrker därför yrkande 4 i motion U1. Utskottet vill därtill erinra om att krigsmaterielutredningen enligt sina direktiv har att se över nämndens arbetsformer.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *skrivelsen*
att riksdagen lägger regeringens skrivelse 1987/88:177 till handlingarna,
2. beträffande *tillståndsgivning vid krigsmaterielexport*
att riksdagen avslår yrkande 1 i motion 1988/89:U1,
3. beträffande *plan för avveckling av krigsmaterieexporten*
att riksdagen avslår yrkande 2 i motion 1988/89:U1,
4. beträffande *sammansättning av utredningen om krigsmaterielexport*
att riksdagen avslår yrkande 3 i motion 1988/89:U1,
5. beträffande *rådgivande nämnden*
att riksdagen avslår yrkande 4 i motion 1988/89:U1.

Stockholm den 17 november 1988

På utrikesutskottets vägnar

Pär Granstedt

Närvarande: Pär Granstedt (c), Evert Svensson (s), Margaretha af Ugglas (m), Sture Ericson (s), Maj Britt Theorin (s), Alf Wennerfors (m), Axel Andersson (s), Inger Koch (m), Bertil Måbrink (vpk), Per Gahrton (mp), Viola Furubjelke (s), Kristina Svensson (s), Maria Leissner (fp), Lena Boström (s), Anna Brandoné (s), Sören Norrby (fp) och Siv Ramsell (c).

Reservation

Tillståndsgivning vid krigsmaterielexport m.m. (mom. 2–5)

Bertil Måbrink (vpk) och Per Gahrton (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 2 börjar med "Dennas andel" och på s. 2 slutar med "nämndens arbetsformer." bort ha följande lydelse:

Exportsiffrorna för det första halvåret 1988 visar på en fortsatt ökning av vapenförsäljningarna till utlandet.

Denna utveckling är enligt utskottets mening mycket beklaglig. Den äger rum i ett läge då omvärldens ögon, på grund av de många smuggelaffärerna, är riktade mot Sverige och den strider mot regeringens uttalanden om restriktivitet i tillämpningen under den period den sittande utredningen pågår. Det finns en uppenbar risk att Sveriges rykte som en nation som strävar efter fred och nedrustning skadas av att vi samtidigt uppträder som betydande försäljare på den internationella vapenmarknaden.

Utskottet tillstyrker mot denna bakgrund yrkande 1 i motion U1 (mp) vari föreslås att regeringen omgående bör tillämpa ökad restriktivitet vid tillståndsgivning för krigsmaterielexport.

Krigsmaterielutredningen har till uppgift att bedöma möjligheterna att helt avbryta den svenska krigsmaterieexporten. Utskottet anser att det finns många skäl som talar för att utredningen kommer fram till ständpunkten att den svenska krigsmaterieexporten kan och bör avvecklas. Det är därför följdriktigt att utredningen också, såsom föreslås i motion U1 (mp), presenterar en plan för en avveckling av svensk krigsmaterielexport. Utskottet tillstyrker motionens förslag i detta avseende.

Det finns enligt utskottets åsikt ingen anledning att inte samtliga de i Sveriges riksdag invalda partierna också skall vara företrädare i krigsmaterielutredningen. Vapenexporten spelar en stor roll i den allmänna debatten i Sverige och är en av huvudfrågorna för miljöpartiet de gröna och för vänsterpartiet kommunisterna.

Utskottet ansluter sig därför till uppfattningen i motion U1 och föreslår att riksdagen ger regeringen till känna att samtliga riksdagspartier bör vara representerade i utredningen.

Av liknande skäl anser utskottet att sammansättningen av den rådgivande nämnden för krigsmaterielfrågor breddas så att även de grupper och partier som har en på krigsmaterieexporten kritisk syn blir företrädare i nämnden. Därmed tillstyrks även yrkande 4 i motion U1 (mp).

dels att utskottets hemställan i punkterna 2 – 5 bort ha följande lydelse:

2. *beträffande tillståndsgivning vid krigsmaterielexport*

att riksdagen med bifall till yrkande 1 i motion 1988/89:U1 som sin mening ger regeringen till kännavad utskottet anfört,

3. *beträffande plan för avveckling av krigsmaterieexporten*

att riksdagen med bifall till yrkande 2 i motion 1988/89:U1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. *beträffande sammansättning av utredningen om krigsmaterielexport*

att riksdagen med bifall till yrkande 3 i motion 1988/89:U1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. *beträffande rådgivande nämnden*

att riksdagen med bifall till yrkande 4 i motion 1988/89:U1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Rådgivande nämnden

Margaretha af Ugglas (m), Alf Wennerfors (m), Inger Koch (m), Maria Leissner (fp) och Sören Norrby (fp) anför:

Det är vår uppfattning att samrådet i den rådgivande nämnden kan leda till oklarhet såväl vad beträffar beslutsansvaret som vad gäller innehav av information. När samråd av särskilda skäl bör ske, kan det enligt vår uppfattning bättre äga rum i utrikesnämnden.